

Władysław Sobucki

"Dauerhaftigkeit von Papier", Frankfurt am Main 1980 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 36/1-2 (140-141), 151-152

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

chodnim, spotykamy się z kompromisową oceną wprowadzenia głównej arterii wlotowej do prawie 400-tysięcznego Szczecina przez przebicie jej przez Stare Miasto, co — zdaniem autora — mimo tego *pozwoili na zachowanie kameralności i nastroju zabytkowej dzielnicy*. Jeżeli obecnie rozgrzeszamy te nieprzemysłane decyzje i realizacje, jakież szanse mają w przyszłości miasta zabytkowe! Uważam, że miasto to zasługiwało na bardziej szczegółowe omówienie (w tekście 1,5 s.), należy bowiem do pierwszych w kraju z nowoczesną zabudową zaprojektowaną w 1956 r. na obszarze starego miasta. Na pewno negatywna ocena przeprowadzenia arterii poprzez Stare Miasto i preferencja trasy po śladach mostu Kłodnego, czyli obecnie budowanej Trasy Zamkowej, stanowiłaby właściwą ocenę szans dla nadodrzańskiej, jeszcze nie zabudowanej części szczecińskiej starówki, odciętej Nabrzeżem Wieleckim od Odry. Nie mogę także zgodzić się ze sformułowaniem, iż *dzielnicy staromiejskiej przywrócono jej podstawową funkcję mieszkalno-usługową*. Podobnie jak plac przy ratuszu w Malborku — Rynek Sienny z ratuszem w Szczecinie pozbawiony jest sklepów i nie koncentruje życia dzielnicy staromiejskiej. Szczegółowo omówione problemy rewaloryzacji Trzebiatowa i Morynia są interesujące i przekonujące. Na uwagę zasługują propozycje architektoniczne pierzei zachodniej rynku w Trzebiatowie (ryc. 108), plomby w Moryniu (ryc. 127), świadczące o poszukiwaniu formy środowiskowej. Nie można tego powiedzieć o projektach opartych na elementach systemu szczecińskiego w Choj-

nie. Sugestii autora wzorowania się na przykładach zabudowy Starego Miasta w Szczecinie odpowiadają: zmienne gabaryty, wysokie dachy oraz rozczłonkowane pionowo elewacje. A więc unifikacja form, a nie poszukiwanie odmienności w proporcji modelowych budynków mieszkalnych w Chojnie, w których właśnie podział był całkowicie odmienny (tradycja układów kalenicowych), stała się dewizą Autora. Z zasadą podziałów wertykalnych nie koresponduje także strefa usług w parterze (ryc. 142 d). W ramach tej samej uprzemysłowionej technologii można osiągnąć lepsze efekty, wnikając głębiej w przesłanki ikonograficzne i wysnuwając z nich wnioski.

Niniejsze subiektywne uwagi dotyczą bardzo wąsko pojętej specyfiki miast, tkwiącej w sferze estetyki. Wiemy, że problemy ekonomiczne i techniczne najczęściej decydują o powodzeniu programu rewaloryzacji czy odbudowy. Należy z satysfakcją odnotować, że znalazły one tak poczesne miejsce w książce. Zatem powyższe sugestie historyka sztuki, zapewne nie kolidujące z motywacją ekonomiczną, czynione były z intencją dalszego poszerzania i pogłębiania studiów nad przyszłym kształtem naszych miast.

Na naszym rynku wydawniczym ewenementem jest interpretacja tematu przedstawiona przez Autora. Wyznacza ona kierunek i wachlarz zagadnień niezbędny dla określenia teorii przed realizacjami urbanistycznymi.

Zbigniew Radacki

Dauerhaftigkeit von Papier („Trwałość papieru”), Wydawnictwo H. Bansa, G. Brahnahl, C. Kottelwesch i O. Wächter — Frankfurt am Main: Klostermann, 1980. (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, Sonderheft 31), stron 239, ilustracje, tablice. Jest to omówienie referatów wygłoszonych na IV Międzynarodowej Konferencji Konserwatorów Grafiki. Odbyła się ona w dniach 24—29 września 1979 r. w Getyndze a zorganizowana została przez Internationalen Arbeitsgemeinschaft der Archiv-, Bibliotheks- und Graphikrestauratoren (IADA), przy współpracy: Niedersächsischen Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen i Niedersächsischen Staatsarchiv Bückeburg.

H. Bansa, *Papierchemie: einige unentbehrliche Grundbegriffe* (Chemia papieru: kilka niezbędnych pojęć podstawowych), ss. 1—11, 3 il. Przedstawiono budowę i własności celulozy oraz jej zmiany w trakcie starzenia, utlenianie i hydrolizy. Omówiono podstawowe parametry stosowane do opisywania tych zmian.

T. Krause, *Warum altert Papier?* (Dlaczego papier ulega starzeniu?), ss. 12—33, 12 il., 4 tab. Poddawano starzeniu (90°C, 70% wilg. wzgl.) różne masy celulozowe oraz stary, liczący 200 lat papier. Badając lepkość, rozpuszczalność w alkaliach, zdolność pęcznienia i wytrzymałość w stanie mokrym, stwierdzono, że zmiany zachodzą głównie w obszarze amorficznym celulozy. Badano również wpływ na trwałość papieru stopnia zmielenia włókien, odczynu masy papierniczej, dodatku siarczanu glinu i kleju żywicznego.

H. Bansa, *Wässrige Methoden der Entsäuerung* (Metody odkwaszania w środowisku wodnym), ss. 34—45. Omówiono metody odkwaszania, zapewniające wprowadzenie w strukturę papieru węglanów ziem alkalicznych: dwukapielową metodę Barrowa, metodę wg patentu US 3.898.356 (kapiel w roztw. CaCl₂, kapiel w roztw. (NH₄)₂CO₃ i kapiel lub płukanie w wodzie) oraz metody: z użyciem MgCO₃ i z użyciem Na₂CO₃.

H. E. Usdowski, *Zur Entsäuerung von Papier mit Karbonaten* (O odkwaszaniu papieru węglanami), ss. 46—54, 4 il. Przedstawiono chemizm odkwaszania węglanami. Między innymi stwierdzono, że węglan magnezu, tworząc mieszaninę źle krystalizujących węglanów zasadowych, jest mniej korzystny do odkwaszania niż węglan wapnia — dobrze krystalizujący w papierze w postaci kalcytu. Przedstawiono również odkwaszanie węglanem wapnia w obiegu zamkniętym.

A. D. Baynes-Cope, *Entsäuerung ohne Wasser* (Odkwaszanie w środowisku bezwodnym), ss. 55—67. Określono cele odkwaszania: 1 — usunięcie z papierów kwasów rozpuszczalnych w wodzie, 2 — zneutralizowanie kwasów nierozpuszczalnych w wodzie, 3 — usunięcie w możliwie dużym stopniu niepożądanych produktów neutralizacji, 4 — wprowadzenie do papieru substancji chemicznych, które zapewnią pH w granicach 8—8,5. Omówiono następujące metody odkwaszania: roztworem Ba(OH)₂ w metanolu, węglanem cykloheksyloaminy, amoniakiem, morfoliną, metanolanem magnezu i metylomagnezem.

O. Wächter, *Die Hilfsmittel der modernen Papiererzeugung* (Środki pomocnicze współczesnej produkcji papieru), ss. 68—81. Omówiono szereg parametrów stosowanych do oceny własności papieru oraz substancje chemiczne, używane do modyfikowania własności współczesnych papierów.

H. H. Hofer, J. Weigl, *Möglichkeiten der Papierleimung* (Możliwości zaklejania papieru), ss. 82—90, 4 il., 2 tab. Omówiono różne warianty zaklejania papierów klejami żywicznymi, a także możliwości przeprowadzenia tego procesu w środowisku neutralnym bądź zasadowym, przy użyciu: skrobii i jej pochodnych, karboksymetylocelulozy, wosku, parafiny, klejów syntetycznych i dimerów alkyloketenów.

W. Hein, W. Willemer, *Neutral geleimte Papiere für wertvolle Objekte* (Papiery do cennych obiektów, zaklejane w środowisku neutralnym), ss. 91—96. Omówiono zaklejanie papierów dimerami alkyloketenów, które zapewniając lekko alkaliczny odczyn, spełnia podstawowy warunek produkcji papierów o dużej trwałości. Oprócz tego pożądana jest w papierze obecność

CaCO₃, który zabezpiecza go przed wpływem SO₂ z atmosfery.

M. Rustige, *Dauerhafte Restaurierpapiere* (Trwały papier do celów konserwatorskich), ss. 97—99. Na przykładzie papierów Barcham Green sformułowano pożądane cechy papierów stosowanych w konserwacji: dobrą odporność na starzenie, dobre własności wytrzymałościowe, równe przezrocze. Papier taki nie powinien także wykazywać „kierunkowości”, tzn. powinien charakteryzować się jednakowymi własnościami, niezależnie od kierunku arkusza.

W. Feindt, *Kunststoffe in Schriftgutrestaurierung* (Tworzywa sztuczne w konserwacji zabytków piśmiennictwa), ss. 100—114, 2 il. Omówiono zastosowanie: nitrocelulozy, acetylcelulozy, metylcelulozy, soli sodowej karboksymetylcelulozy, polioctanu winylu, alkoholu poliwinylowego i żywicy akrylowych. Dużo uwagi poświęcono laminacyjnej metodzie konserwacji papieru i stosowanym w tej technice foliom.

W. Griebenow, A. Kallman, B. Werthmann. *Methoden zur Beurteilung von Folien aus Polyethylen und Celluloseacetat auf ihre Eignung zum Einsiegeln von Archivalien* (Metody oceny przydatności folii polietylenowych i acetylcelulozowych do laminacji archiwaliów), ss. 115—150, 20 il., 4 tab. W części I (ss. 115—126) badano zmiany różnych papierów (ręcznie czerpany, celulozowy i ze ściernym drzewnym) podczas sztucznego starzenia termicznego w różnych temperaturach (50—105°C) spowodowane laminowaniem folią polietylenową i folią acetylcelulozową. Potwierdzono ochronne działanie laminacyjnej metody konserwacji papieru. W części II (ss. 127—150), badano wpływ stabilizatorów (Irganox 1010, Irgastab 2002) na folię polietylenową oraz wpływ plastyfikatorów (dwumetylo- i dwuetyloftalan) na własności folii acetylcelulozowej.

A. D. Baynes-Cope, *Einige Verwendungsmöglichkeiten von löslichen Nylonarten in der Dokumenten — Konservierung* (Możliwości zastosowania rozpuszczalnych nylonów w konserwacji dokumentów), ss. 151—157. N-metoksymetylonylon rozpuszcza się przy ogrzewaniu w prostych alkoholach: metanolu, etanolu i n-propolanu. Może być użyty do zabezpieczania partii barwnych w kąpielach, jako klej, do wzmacniania osłabionego pergaminu oraz do utrwalania warstwy włókien w niewielkich fragmentach, celem umożliwienia połączenia ich z całością. Autor przewiduje także możliwość zastosowania w konserwacji dokumentów polibutyrolaktamu — „Nylonu-4”.

A. Wensky, *Erfahrungen mit Plexigum, Plexisol und Plexitol* (Doświadczenia z „Plexigum”, „Plexisol” i „Plexitol”), ss. 158—170, 4 il. W Instytucie Konserwacji Książek i Rękopisów Bawarskiej Biblioteki Państwowej zastosowano w konserwacji papieru żywice akrylowe, produkowane przez firmę „Röhm”. „Plexigum P24” w postaci roztworu w octanie etylu zastosowano do zabezpieczania w kąpielach miniatur, barwnych inicjałów itp., folię z żywicy „Plexisol B 597” użyto do laminacji rękopisu z wżerami atramentowymi, zaś „Plexitol P 565”, jako klej dyspersyjny (Weissleim).

H. Moroff, *Polyacrylharze als Hilfsmittel für die Restaurierung* (Żywice akrylowe jako środek pomocniczy

w konserwacji), ss. 171—180, 7 il. Na tle innych tworzyw sztucznych przedstawiono budowę i własności żywic akrylowych, ze szczególnym podkreśleniem produktów firmy Röhm: „Plexigum” — żywicy akrylowej w postaci granuliek, „Plexisol” — w postaci roztworów w rozpuszczalnikach organicznych i „Plexitol” — w postaci dyspersji wodnych.

K. Casemir, K. D. Vogt, *Über die Verbesserung industriell gefertigter Selbstklebepapiere für das Restaurierwesen* (O poprawie produkowanych przez przemysł dla potrzeb konserwacji papierów samoprzylepnych), ss. 181—185. Rozważania na temat możliwości poprawy jakości produkowanych w RFN papierów samoprzylepnych, stosowanych w konserwacji: Filmoplast P i Filmoplast P 90.

W. Feindt, *„Massenrestaurierung” von Archivalien im Niedersächsischen Staatsarchiv in Bückeburg* (Konserwacja „masowa” archiwaliów w Dolnosaksońskim Archiwum Państwowym w Bikeburgu), ss. 186—210, 21 il. Bogato ilustrowany opis zabiegów konserwatorskich stosowanych w tym archiwum, między innymi: odkwaszania w systemie ciągłym, uzupełniania ubytków przez zalewanie masą papierową oraz laminacji folią polietylenową. Zwraca uwagę duży stopień zmechanizowania prac związanych z czyszczeniem akt.

W. Kerner-Gang, *Massnahmen zur Bekämpfung von Mikroorganismen an Archivalien* (Środki do zwalczania mikroorganizmów w archiwaliach), ss. 211—224, 4 il., 2 tab. Ocena mikrobiologicznej ochrony materiałów archiwalnych. Stwierdzono m. in., że laminacja folią polietylenową i folią acetylcelulozową nie stanowi zabezpieczenia przed mikroorganizmami. Krytycznie oceniono skuteczność ochrony klejów za pomocą pięciochlorofenolanu sodu, salicyloanilidu i ortofenylofenolu, natomiast pozytywnie skuteczność dezynfekcji materiałów archiwalnych tlenkiem etylenu. Badania mikrobiologiczne książki, której karty na skutek długotrwałego przebywania w warunkach dużej wilgotności uległy trwałemu sklejeniu, wykazały obecność 70 kultur grzybów.

J. Amoignon, Ph. Larrat, *Die Anwendung der Gefriertrocknung zur Behandlung von durchnässten Dokumenten* (Zastosowanie suszenia sublimacyjnego przy zamoczonych dokumentach), ss. 225—229. Opis aparatury i zasady jej użytkowania oraz zalety stosowanego w USA, w Danii i we Francji suszenia sublimacyjnego. Podkreślono szczególną przydatność metody przy zamoczeniach w wyniku katastrof: szybkie zamrożenie obiektów ogranicza rozmiar szkód.

H. Pete, *Anregungen zum weiteren Einsatz der Gefriertrocknung bei der Restaurierung* (Sugestie rozszerzenia zastosowania suszenia sublimacyjnego w konserwacji), ss. 230—232. Wyrażono pogląd o możliwości rozszerzenia stosowania suszenia sublimacyjnego także przy konwencjonalnych pracach konserwatorskich.

H. Bansa, *Schriftgutrestaurierung heute* (Konserwacja zabytków piśmiennictwa dzisiaj), ss. 233—239. Podsumowanie referatów oraz wprowadzenie do dyskusji, która była końcowym etapem IV Konferencji IADA.

Władysław Sobucki